

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Кафедра всесвітньої історії та міжнародних відносин

«Затверджую»
Завідувач кафедри

«_30_» _серпня_ 2024_ року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ»

Освітня програма «Історія та археологія»

2024-2025 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин

Протокол №1 від 30 серпня 2024 р.

Розробник: доктор історичних наук, професор, професор кафедри всесвітньої історії та міжнародних відносин Ячменіхін Костянтин Михайлович.

Мова навчання – українська.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу:

- ✓ ознайомлення з основними завданнями, джерелами та літературою курсу «Інструментарій історичного дослідження»;
- ✓ закріплення та поглиблення здобутих айд час навчання у вищих навчальних закладах знань з філософії історії, методології та методики історичних пошуків;
- ✓ розвиток навичок правильного підбору методичних прийомів для розкриття тієї чи іншої наукової історичної проблеми;
- ✓ оволодіння навичками роботи з різними методами історичного дослідження;
- ✓ вироблення уміння правильно підбирати джерела для наукової роботи; вироблення правильного розуміння наукового пізнання.

Статус навчальної дисципліни: нормативна

Завдання курсу:

- з'ясувати розвиток методологічних прийомів і засобів в історичному пізнанні;
- визначити особливості застосування різних методів наукової роботи;
- оволодіння практичними навичками роботи з основними поняттями, структурою та методами пізнання історії;
- засвоєння основних методів систематизації історичних даних та методів аналізу під час наукової роботи;
- засвоїти традиційні та формалізовані методи дослідження;
- виховання об'єктивного ставлення до історичного дослідження, формування толерантного, науково-етичного ставлення до інших авторів наукових праць.

	Денна форма
Кількість кредитів ECTS	5
Кількість годин:	
- лекції	34
- практичні/семінарські	14
- індивідуальні заняття	-
- самостійна робота студента	102

Очікувані результати навчання (програмні результати навчання, загальні та фахові компетентності), що формуються у процесі вивчення дисципліни «Інструментарій історичного дослідження»:

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК 1 Здатність до системного наукового мислення для здійснення дослідницької діяльності на основі власного наукового досвіду та світогляду.

ЗК 2 Здатність до вирішення актуальної наукової проблеми шляхом аналізу наявного наукового доробку та створення нових знань та методів для її розв'язання.

ЗК 3 Здатність генерувати нові науково-теоретичні та практично спрямовані ідеї, формулювати та експериментально перевіряти наукові гіпотези, планувати, розробляти та реалізовувати дослідницькі та інноваційні проекти і програми.

ЗК 4 Здатність спілкуватися державною мовою усно і письмово.

ЗК 6 Здатність до використання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій, комп'ютерних засобів та програм для реалізації своєї дослідницької діяльності.

ЗК 7 Здатність працювати в команді з дотриманням етичних зобов'язань, інтегруватися у світове наукове середовище, керуючись принципами академічної доброчесності.

ЗК 8 Здатність до неупередженого сприйняття та аналізу існуючих наукових ідей та концепцій, об'єктивної оцінки власних наукових здобутків, до критичності і самокритичності.

ЗК 10 Здатність до саморозвитку та самовдосконалення.

Фахові компетентності (ФК)

ФК 1 Здатність до комплексного вивчення та системного розуміння предметної галузі за обраним науковим напрямом та освітньою діяльністю.

ФК 2 Здатність до пошуку, отримання доступу до джерел інформації шляхом використання облікової документації архіву та музею, бібліотечного каталогу, новітніх ІКТ-ресурсів для формування джерельної бази дисертаційного дослідження.

ФК 3 Здатність до критично-оцінювального ставлення до різних типів історичних та археологічних джерел, їхнього широкого використання для написання дисертаційного дослідження.

ФК 4 Здатність інтерпретувати результати наявних наукових досліджень, проводити їх коректний аналіз та узагальнення, виявляти й аргументовано критикувати фальсифіковані та псевдонаукові розробки з історії та археології.

ФК 5 Здатність до опанування наукової термінології, вільного оперування нею у власній науковій діяльності.

ФК 6 Здатність до використання сучасних методів та методологічних практик історичного та археологічного досліджень для комплексного вивчення дослідницького об'єкту та максимальної реконструкції відповідного історичного зрізу.

ФК 7 Здатність презентувати результати наукових досліджень з історії та археології в усній і письмовій формі з урахуванням галузевої специфіки відповідно до національних та міжнародних стандартів.

ФК 8 Здатність до постановки та вирішення нових проблем в галузі історії та археології, запровадження результатів інноваційної діяльності до наукового обігу та їх широкою популяризації.

Програмні результати навчання (ПРН)

ПРН 1 Побудова власного наукового світобачення та дослідницького поля на основі сучасної історичної парадигми, загальнолюдських цінностей, базових принципів функціонування світової наукової спільноти.

ПРН 2 Досконале знання сфери досліджуваного та широкого загальноісторичного контексту, історіографічної та джерелознавчої бази, модерних наукових теорій і концепцій зі спеціальності історія та археологія, використання вітчизняного і зарубіжного наукового досвіду і доробку.

ПРН 3 Здатність генерувати нові ідеї, формувати нові знання, формулювати нові історичні завдання для розширення меж дослідницької діяльності, вміння розробляти і реалізовувати інноваційні проекти і програми для визначення нових пріоритетних напрямків розвитку історичної науки.

ПРН 4 Здатність визначати мету, завдання, об'єкт, предмет, стратегію, алгоритм теоретичного та експериментального дослідження з історії та археології, організувати власну та колективну наукову діяльність відповідно до умов і потреб історичної науки в Україні і світі.

ПРН 5. Навички наукового пошуку джерел різного типу, їхнього всебічного аналізу, визначення достовірності, інформативності, унікальності шляхом застосування сучасних методів і засобів дослідження.

ПРН 6. Володіння усім спектром методичного інструментарію, вміння обирати оптимальні шляхи розв'язання проблеми, формування оригінальної творчої лабораторії з урахуванням провідних методологічних тенденцій, методологічних принципів філософського дослідження, теоретичних та емпіричних методів історичного дослідження, соціологічних і статистичних методів.

ПРН 8 Досконале вміння використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології та програмні продукти на всіх етапах наукового дослідження, створювати якісні презентації, ефективно застосовувати мультимедійні технології, програмне забезпечення для виконання наукових завдань.

ПРН 10 Здатність керуватися основними принципами інтернаціоналізації, відкритості, доступності науки і освіти у світі, використовувати сучасні можливості для оприлюднення, поширення, популяризації результатів наукової діяльності в Україні та інших країнах, публікувати актуальний науковий продукт, брати участь у наукових заходах, міжнародних проектах.

ПРН 11 Здатність забезпечувати якісну передачу наукового досвіду молодому поколінню, формувати національну наукову еліту, робити внесок у створення новітньої освітньої бази для підготовки висококваліфікованих фахівців за спеціальністю історія та археологія, стимулювати активність молодих науковців.

ПРН 13 Здатність працювати у форматі міждисциплінарних наукових досліджень, використовувати інструменти і методи інших гуманітарних і природничих наук.

ПРН 15 Здатність до невинного саморозвитку на основі сформованого наукового світогляду вченого-дослідника, новатора, просвітника, потреба нових знань, наукової комунікації, навчання упродовж всього життя.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІСТОРИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Назва змістових модулів і тем	Кількість годин, відведених на:				
	Усього	Лекції	Семинарські та практичні заняття	Лабораторні та індивідуальні заняття	Самостійна робота
Змістовий модуль 1. Історичне дослідження: поняття, структура, метод.					
Поняття методу та його місце в історичній науці.	8	2			6
Логіка історичного дослідження	16	4	2		10
Понятійний апарат як інструмент історичного дослідження	16	4	2		12
Разом за змістовий модуль 1	40	10	4		26
Змістовий модуль 2. Методи збору історичної інформації.					
Пошук та вибірка документальної інформації	16	4	2		10
Методи аналізу історичних джерел.	14	2	2		10
Соціологічний інструментарій в історичних дослідженнях.	14	4			10
Разом за змістовий модуль 2	40	10	4		30
Змістовий модуль 3. Методи систематизації історичних даних. Методи аналізу в історичних дослідженнях.					
Моделі історичних даних.	14	4			10
Статистичні методи систематизації історичної інформації.	16	2	2		12
Традиційні методи аналізу: структурно-функціональні підходи.	18	4	2		12
Історичні явища і процеси в контексті	18	4	2		12

причинно-наслідкового аналізу					
Разом за змістовий модуль 3	66	14	6		46
Усього годин	150	34	14		102

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

№ з.п.	Назва теми	Кількість годин
1.	Логіка та елементи історичного дослідження	2
2.	Методи роботи з історичними поняттями	2
3.	Методи аналітико-синтетичної переробки наукової інформації	2
4.	Методи формалізації відомостей історичних джерел	2
5.	Різновиди статистичних методів систематизації історичної інформації	2
6.	Основні методи історичного дослідження	2
7	Історичні явища і процеси в контексті причинно-наслідкового аналізу	2

САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з.п.	Назва теми	Кількість годин
1.	Вибіркове дослідження в практиці історика	
2.	Усна історія та технологія збору історичної інформації	
3.	Логіка процедури в науковому дослідженні.	

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

Підготувати та обговорити на засіданні кафедрального семінару рукопис статті для фахового видання.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Словесні, практичні, репродуктивні, проблемне викладання, дослідницькі, методи оволодіння новими знаннями, формування вмінь і навичок, перевірка вмінь і навичок; методи усного викладу знань, закріплення навчального матеріалу, самостійної роботи аспірантів з осмисленням і застосуванням знань на практиці та вироблення вмінь і навичок, перевірка та оцінювання знань, умінь, навичок.

9. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

ШКАЛА ОЦІНЮВАННЯ: НАЦІОНАЛЬНА ТА ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ECTS	Національна шкала оцінювання	
		Оцінка для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	Для заліку
90-100	A	Відмінно	Зараховано
82-89	B	Добре	
74-81	C	Задовільно	
64-73	D		
60-63	E		
35-59	Fx	Незадовільно з можливістю повторного складання	Не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

1. Навчальна програма дисципліни.
2. Робоча навчальна програма дисципліни.
3. Плани лекційних та семінарських занять.
4. Навчально-наочні посібники, технічні засоби навчання, тощо.
5. Конспекти лекцій з дисципліни.
6. Комплекс контрольних робіт (ККР) для визначення залишкових знань з дисципліни, завдань для обов'язкових контрольних робіт.
7. Інструктивно-методичні матеріали до семінарських занять.
8. Контрольні завдання до семінарських занять, запитання до екзамену.
9. Методичні рекомендації та розробки викладача.
10. Методичні матеріали, що забезпечують самостійну роботу аспірантів.

12. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Барг М.А. Категории и методы исторической науки. М., 1984.
2. Бартон В.И. Сравнение как средство познания. М., 1986.
3. Берков В.Ф. Научная проблема (логично-методологический аспект). Минск, 1979.

4. Бородкин Л.И. Контент-анализ в исторических исследованиях. М., 1984.
5. Бородкин Л.И. Многомерный статистический анализ в исторических исследованиях. М., 1986.
6. Вен П Как пишут историю: опыт эпистемологии. М., 2003.
7. Гамаюнов С.А. Композиционный метод в историческом познании. М., 1994.
8. Дорошенко Н.М. Российская методология истории (философские подходы). СПб., 2005.
9. Зашкільняк Л. Методологія історії від давнини до сучасності. Л., 1999.
10. Зашкільняк Л. Новий погляд на українську історіографію ХІХ – поч. ХХ ст. // Український історичний огляд: Вип.І. К., 1999.
11. Зашкільняк Л.О. Сучасна світова історіографія. Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Л., 2007.
12. Ерохина Н.А. Синергетика как методологическая основа исторического познания (историографический анализ). М., 2006.
13. Каланкура Я.С. Українська історіографія. К., 2004.
14. Капица С.П. Синергетика и прогноз будущего. М., 2003.
15. Кислюк К.В. Історіографія в українській культурі: від концепту до концепції. Харків, 2008.
16. Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования. М., 2003.
17. Коломийцев В.Ф. Методология истории (от источника к исследованию). М., 2001.
18. Логические методы и формы научного познания / В.Т. Павлов, К.Ф. Руденко, И.С. Семенов. Киев, 1984.
19. Лукашевич В.К. Научный метод: структура, обоснование, развитие. Минск, 1991.
20. Лютый А.А. Язык карты: сущность, система, функции. М., 2002.
21. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. М., 2003.
22. Мегилл А. Историческая эпистемология. Пер. М. Кукарцевой. М., 2007.
23. Могильницький Б.Г. Введение в методологию истории: учебное пособие. М., 1989.
24. Парахонская Г.А. Контент-анализ документов: учебное пособие. Тверь, 2004.
25. Потульницький В.А. Україна і всесвітня історія. Історіографія світової і української історії ХVІІ – ХХ ст. К., 2002.
26. Репина Л.П. История исторического знания: учебное пособие для вузов. М., 2004.
27. Розов Н.С. Историческая макросоциология: методология и метод: учебное пособие. Новосибирск, 2009.
28. Савельева И.М. Теория исторического знания: учебное пособие. СПб., 2008.
29. Санцевич А.В. Методика исторического исследования. Киев, 1990.

30. Селунская Н.Б. Теория и методология истории: учебное пособие. М., 2003.
31. Смоленский Н.И. Теория и методология истории: учебное пособие. М., 2007.
32. Томпсон П. Голос пришлого: устная история. Пер. с англ. М.Л. Коробчина. М., 2003.
33. Щапов Я.Н. Справочный инструментарий историка России. М., 2007.
34. Яблонская А.И. Модель и метод исследования науки. М., 2001.

Питання

до курсу «Інструментарій наукового історичного дослідження»

1. Завдання методології історії
2. Якості наукового метода.
3. Класифікація наукових методів.
4. Фактори, що впливають на стратегію історичного дослідження.
5. Види історичних досліджень.
6. Методологічні підходи, що використовуються під час проведення історичних досліджень.
7. основні етапи історичного дослідження.
8. Основні задачі історіографічного етапу.
9. Основні задачі джерелознавчого етапу.
10. Специфіка етапу систематизації і структурування інформації.
11. Особливості, притаманні аналітичному етапу.
12. Місце методології та методики в структурі дослідження.
13. Наукові категорії, поняття та їх різновиди.
14. Основні типи понять. Структура понять. Засоби їх формування.
15. Основні і допоміжні поняття.
16. Особливості понятійного апарата історичної науки.
17. Основні завдання документального пошуку.
18. Інформаційно-пошукові системи пошуку архівних матеріалів.
19. Вибірковий метод в історичних дослідженнях.
20. Методи аналітико-синістичної переробки наукової інформації.
21. Основні методи аналізу текстів документів.
22. Традиційні методи аналізу.
23. Методи формалізації відомостей історичних джерел.
24. Метод контент-аналізу.
25. «Категорія аналізу» в методиці контент-аналізу.
26. «Одиниця аналізу» в методиці контент-аналізу.
27. «Одиниця рахування» в методиці контент-аналізу.
28. Основні етапи контент-аналітичного дослідження.
29. Семіотичний аналіз та його сутність.
30. Дискурсивний аналіз в історичних дослідженнях.
31. Метод психоаналізу в історичному дослідженні.
32. Джерела усної історії. Технологія збору джерел усної історії.
33. Структура програми усно-історичного дослідження.
34. Методи збору інформації в соціології.

35. Методи систематизації історичних даних.
36. Основні види текстових моделей.
37. Неформалізована і формалізована текстова модель.
38. Основні риси методу опису.
39. Сутність біографічного методу.
40. Числові моделі даних. Основні види.
41. Метод «варіаційного ряду».
42. Метод «динамічного ряду». Основні види та принципи будування.
43. Схеми в історичному дослідженні. Основні види схем.
44. Картографування в історичному дослідженні.
45. Завдання методів аналізу в історичному дослідженні.
46. Взаємодія аналізу і синтезу в процесі пізнання.
47. Схема індуктивного судження (на підставі теми, що вивчається Вами).
48. Схема дедуктивного судження (на підставі матеріалів теми, що вивчається Вами).
49. Що таке доказ. Основні елементи доказу.
50. Логічна структура гіпотези.
51. Що таке верифікація.
52. Чим відрізняється суворий доказ від несуворого.
53. Види класифікації. Наведіть приклад історичної класифікації (на основі Вашої теми дослідження).
54. Що таке типологія і чим вона відрізняється від класифікації. Види типології.
55. Системний підхід і системний аналіз. Основна різниця.
56. Синергетика. Основні тези синергетики.
57. Історико-динамічний метод аналізу.
58. Основні етапи історико-динамічного дослідження.
59. Поняття «період». Різниця між етапом і стадією.
60. Періодизація в історико-динамічному дослідженні.
61. Різновиди періодизації.
62. Історико-порівняльний метод. Види компаративного дослідження.
63. Основні етапи історико-порівняльного аналізу.
64. Особливості історико-генетичного методу.
65. Стохастичні і функціональні причинні відносини.
66. Основні етапи історико-генетичного дослідження.